

стіндустріального соціалізованого суспільства з високими характеристиками якості життя населення, формування нового технологічного укладу, гуманізації економіки, екологізації економічного розвитку, формування бази аграрних реформ, розробка та реалізація довгострокових пріоритетів.

Список використаних джерел

1. Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / [Пасхавер Б., Щубравька О., Молдаван Н. та ін.]; за заг. ред. акад. УААН Б.Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т економ. та прогнозув. – К. – 2009. – 432 с.
2. Державна служба в цифрах 2014 / Національне агентство України з питань державної служби. – К., 2014. – 28 с.
3. Забуранна Л.В. Туристична підприємницька діяльність в аграрній сфері: теорія, організація: монографія / Л.В. Забуранна. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 484 с.
4. Згуровський М.З., Гвишиани А.Д. Глобальное моделирование процессов устойчивого развития в контексте качества и безопасности жизни людей (2005–2007/2008). – К.: НТУ «КПИ» «Политтехника», 2008. – С. 8.
5. Інноваційне забезпечення розвитку сільського господарства України: проблеми та перспективи: моногр. / [Лупенко Ю.О., Малік М.Й., Шпикуляк О.Г. та ін.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2014. – 516 с.

6. Попрозман Н.В. Концептуальні елементи стратегічного управління // Формування ринкових відносин в Україні. НДЕІ Мінекономіки України / Попрозман Н.В., Попрозман О.І. – 2015. – Вип. №4.
7. Саблук П.Т. Глобалізація і продовольство: Монографія / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 632 с.
8. Структурні зрушення та економічний розвиток України: монографія / [Геєць В.М., Шинкарук Л.В., Артьомова Т.І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л.В. Шинкарука; НАН України, Інститут екон. та прогноз. – К., 2011. – 696 с.
9. Умний обход [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: [//www.creditdeposit.com.ua/pressrelizi/DDL-TOP-Consulting-Umni-obhod](http://www.creditdeposit.com.ua/pressrelizi/DDL-TOP-Consulting-Umni-obhod)
10. Klymenko N.A. Systemic vision of ecological and economic interaction of modern land-use factors in the agro-sphere // Актуальні проблеми економіки. – №2 (152)2014. – С. 313–321.
11. Natalia V. Poprozman. Improving labor market as a strategic factor in economic growth // Modern Management Review. – Rzeszow University of Technology. Poland. – 2014. – 21(3/2014). [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://mmr.prz.edu.pl/pl/wersja-elektroniczna/2014/21-32014/>
12. The Global Innovation index 2013. The local Dynamics of Innovation. Rankings. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.wipo.int/expost/sites/www/freepublication/en/economics/gii/gii_2013.pdf

А.В. БОДЮК,

к.е.н., с.н.с., в.о. завідувача кафедри, Київський університет управління та підприємництва

Геолого-вартісні аспекти вивчення надр

Обґрунтована система понять і вартісних аспектів геологічного вивчення надр, оцінок корисних копалин, проведення пошуково-розвідувальних досліджень і робіт за потребо-ресурсною концепцією економічної геології.

Ключові слова: потреби, ресурси, надра, геологія, корисні копалини, вартості, фахівці.

А.В. БОДЮК,

к.э.н., с.н.с., и.о. зав. кафедрой, Киевский университет управления и предпринимательства

Геолого-стоимостные аспекты изучения недр

Обоснована система понятий и стоимостных аспектов геологического изучения недр и оценок полезных ископаемых, проведения поисково-разведывательных исследований и работ по потребностно-ресурсной концепции экономической геологии.

Ключевые слова: потребности, ресурсы, недра, геология, полезные ископаемые, стоимости, специалисты.

A.V. BODYUK,

c.e.s., s.r.w., head of department of the Kiev Management and Entrepreneurship

Geologo-cost aspects of study of bowels of the earth

Grounded systems of concepts and cost aspects of geological study of bowels of the earth, estimations of minerals, leadthrough, searching-reconnaissance researches and works after by a necessities-resource by conception of economic geology.

Keywords: necessities, resources, bowels of the earth, geology, minerals, costs, specialists.

Постановка проблеми. До містких природничих наук належить геологія. Вона об'єднує ряд галузевих наук, наприклад геологію корисних копалин, мінералогію, історичну геологію, гідрогеологію, інженерну геологію та ін. Фахівці кожної з цих наук у процесі дослідження надр здійснюють науково-виробничу діяльність, яка потребує певних витрат, формують певні наукові та господарські результати тощо.

Отже, логічно розглядати технічні, технологічні, економічні та інші сторони і відповідно до них проблеми надрокористування. Зокрема, перспективно досліджувати проблему інформаційного відображення геологічного вивчення надр (ГВН) як виробничих процесів, що нами відносяться до економічної геології (ЕГ).

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам висвітлення результатів геологічного вивчення надр, надрокористування, його економіки присвячені праці відомих науковців, зокрема І.Д. Андрієвського, О.Б. Боброва, С.А. Вижви, С.В. Гошовського, М.М. Коржнева, М.М. Костенко, М.Д. Красножона, М.М. Курило, О.І. Левченка, Б.І. Малюка, В.С. Міщенко, Т.П. Міхницької, В.А. Михайлова, О.В. Плотнокова, Г.І. Рудька, В.О. Шумлянського, М.П. Щербака та ін. Однак ми вважаємо за необхідне відмітити, що в їхніх дослідженнях не приділялося належної уваги висвітленню теоретико-вартісних відображень геологічного вивчення надр (ГВН).

У літературних джерелах геологічного напряму поширені дослідження так званих геолого-економічних оцінок родо-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

вищ корисних копалин, описуються дослідження геологічного змісту, частково економічного, фінансового в інформаційній формі. Оскільки поняття інформації є відносним, поняттю ЕГ необхідно дати теоретичне економічне і геологічне обґрунтування та висвітлити практичну значимість для науки і геологічної практики за природно-вартісними факторами. Ці фактори у взаємозв'язку з іншими обумовлюють актуальність теоретичних проблем економічної геології (ЕГ) для їх вирішення та висвітлення в наукових виданнях.

Метою статті є розробка системи понять, що дозволяють охарактеризувати економічні аспекти корисних копалин відповідно до потреб в них, їхніх родовищ у процесі вивчення надрових ресурсів, проведення пошуково-розвідувальних досліджень і робіт. Оскільки нами обґрунтовується потребо-ресурсна концепція ЕГ, як пропонується її називати.

Виклад основного матеріалу. За офіційним визначенням, геологічна діяльність – це «...виробнича, наукова та інша діяльність, що пов'язана з геологічним вивченням надр» [6, с. 159]. Дане визначення, на нашу думку, крім вислову «виробнича діяльність» не обґрунтоване. Поняття «геологічна діяльність», на наш погляд, не може застосовуватися взагалі. Оскільки діяльність властива людині, колективу людей, керівникам геологічних підприємств тощо. Процеси в земній корі проходили мільярди років, тобто у далекому минулому, без участі людини. Інша справа, коли мова йде про сучасну діяльність людини, виконання нею певних робіт із вивчення речовинного вмісту земної кори. Тому і логічно застосовувати поняття ГВН як виду певної діяльності фахівців.

Але має право на застосування традиційне поняття «геологорозвідувальні роботи» (ГРР) в офіційному визначенні як комплексу спеціальних робіт і досліджень, що здійснюються з метою вивчення надр [6, с. 160]. Однак це визначення зужує види і структуру специфічної діяльності фахівців з ГВН на сучасному науково-технічному рівні.

У бухгалтерському обліку поняття «робота» застосовується у тріаді: продукція, роботи, послуги. Нами «робота» розглядається як поняття ланцюжка структурного поділу праці людей за складністю: дія, робота, операція, процес (технологічний), виробництво. Отже, межі застосування поняття ГРР потребують структурного уточнення. Тому розглянемо інше визначення, що приводиться у літературі.

Визначення геологорозвідувальному процесу офіційно дано як «...сукупність послідовно й цілеспрямовано здійснюваних дедалі більш детально геологорозвідувальних робіт з картування, прогнозування виявлення й геолого-економічної оцінки дедалі більш локальних рудоносних і (продуктивних) ділянок надр, методом послідовного наближення від рудних районів (полів) до рудних покладів (блоків)» [6, с. 160]. Дане визначення регламентує процес, але у більш широкому значенні, ніж конкретний технологічний процес безпосереднього вивчення надр. Бо, наприклад, тільки картування або прогнозування являють собою комплекси різномірних технологічних процесів.

Але, за нашим переконанням, приведені визначення геологорозвідувального процесу надто вузьке. Скільки ГВН охоплює систему геологорозвідувальних процесів, тому за масштабністю його доцільно розглядати як галузеве виробництво у надрах.

За словниковим визначенням, надра являють собою «...глибини землі та все те, що міститься під землею поверх-

нею» [8, с. 423]. На наш погляд, таке визначення розпливчате і не можна вважати як досконале. Оскільки, наприклад, належні до «все те» сучасні живі організми або кості мамонтів, інші продукти археологічних розкопок не можна називати надрами. За офіційним визначенням, надра – це «...частина земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння» [6, с. 171]. А «геологічне вивчення надр – спеціальні роботи і дослідження, спрямовані на одержання інформації про надра з метою задоволення потреб суспільства» [6, с. 159].

З наведених визначень випливають логічні висновки: 1) ГВН слід розглядати як більш широке поняття, ніж геологорозвідувальні роботи; 2) ГВН належить до понять науково-виробничого змісту; 3) за офіційним визначенням вивчення надр здійснюється з метою задоволення потреб суспільства, хоча ці потреби не названі. Геологічне вивчення надр здійснюється за потребами: у сировині, науковими, лікувальними, військово-стратегічними, енергетичними, учбовими, зовнішньоекономічними, торговельними.

Задоволення потреб у сировині, енергії, товарах мінерального походження базується на застосуванні вартісних оцінок. Ці вартісні оцінки формуються по затратах на різних процесах геологічного вивчення надр.

Геологічне вивчення надр можна розглядати як процеси, що поєднано охоплюють такі складові: а) природно-ресурсну (задовольняє потреби у корисних копалинах та підземному середовищі); б) трудову (потреби у створенні робочих місць, зайнятості фахівців, їх праці з застосуванням певних засобів, її організації, технічному забезпеченні тощо); в) функціональну, що поєднує: виробничу (потреби буріння, розкопок); наукові дослідження, включаючи підготовку геологічних звітів (потреби за різними напрямками, історичної геології, гідрогеології). Пункти а) і в) являють собою відображення економічної діяльності з геологічного вивчення надр. Тому ГВН слід розглядати як двоєдиний процес: геолого-економічний. Причому природна складова повністю належить до геології. Економічна сторона процесів ГВН відображає природну у вартостях, підпорядкована потребам геологічного вивчення, віддзеркалює лише геологічний процес як природний, розвідувальний процес як, а в цілому ГВН – як науково-виробничий за комплексом потреб.

Тому ЕГ належить до геологічних наук, що, на наш погляд, пояснюється наступними обґрунтуваннями. Корисну копалину можна розглядати залежно від потреб із різних боків, тобто як: природну речовину, що утворена в результаті далеко минулих процесів у земній корі (вивчає історична геологія); природну речовину за сучасними потребами (досліджує мінералогія – розділ геології, що вивчає фізичні властивості, хімічний склад, умови утворення і поширення в природі корисних копалин, а також можливість їх використання у народному господарстві та ін.); фізичне тіло з певними фізичними властивостями, що застосовуються для виділення товарознавчих показників корисної копалини; природна речовина з певним хімічним складом, хімічними властивостями тощо як об'єкт наукових досліджень.

Нами пропонується корисну копалину розглядати як природний за походженням об'єкт і за потребами як виробничий об'єкт, тобто так званий предмет праці (поняття за еконо-

мічною теорією), майбутньої мінеральної сировини (для використання у виробництві промислової продукції), для безпосереднього використання у домашніх господарствах і т.д.

Економічна геологія формує інформацію для визначення комплексу виробничих (техніко-економічних, економічних, фінансових та інших) показників геологічних підприємств (здійснюють ГВН), гірничих підприємств (видобувають корисні копалини), переробних підприємств (наприклад, металургійних, вуглетранспортних, енергетичних).

Змістовна сторона ЕГ відображає корисні копалини, у тому числі оцінені показниками як: виробничі об'єкти (природні речовини) для НРВ; виробничі об'єкти, які розміщені в надрах (конкретних родовищах) і тим самим наповнюють родовище як виробничий об'єкт, визначають потребу в ньому, утворюють робочі місця; виробничі об'єкти (наприклад, залізна руда як сировина для виплавки сталі); природні об'єкти для праці фахівців геологічних підприємств; природні об'єкти для розробки і подальшої роботи технічних засобів (виробничої техніки для геологічної галузі); природні об'єкти для досліджень науковців геологічної галузі та ін.

Показники, які застосовуються в економічній геології, пропонуються називати економіко-геологічними показниками. Прикладами таких показників є обсяги розвіданих і не розвіданих корисних копалин, балансові запаси вугілля (тис. т), промислові запаси вугілля (тис. т) та ін.

Вартісними показниками виражають значимість виробничих об'єктів (корисних копалин, їх родовищ, організованих процесів з ними) у грошовому вимірі (ціна, собівартість). За допомогою трудових показників оцінюють чисельність працівників, витрати їх праці та ін. (штатна структура, людинодні). Трудові показники можуть сумуватися у складі узагальнених вартісних показників (собівартості, ціни та ін.).

Відповідно до ознаки ступеня вивчення родовища корисних копалин можуть проводитися такі економіко-геологічні оцінки: початково оцінені ділянки надр; попередньо оцінені родовища корисних копалин; родовища корисних копалин, підготовлених до промислового освоєння; родовища корисних копалин, що перебувають в експлуатації.

За ступенем геологічної вивченості запаси поділяють на дві групи: розвідані й попередньо розвідані. До розвіданих зараховують, наприклад, запаси вугілля, їхню кількість та якість, гідрогеологічні, гірничо-геологічні та інші умови залягання яких вивчені з повнотою, достатньою для розробки проектів будівництва гірничодобувних і збагачувальних підприємств.

Запаси й ресурси кам'яного вугілля, що характеризуються певними рівнями промислового значення, ступенями техніко-економічного та геологічного вивчення, інформаційно розподіляють на класи. Вони ідентифікуються за допомогою міжнародного трипорядкового цифрового коду. У цьому коді розряду одиниць відповідають групи запасів (ресурсів) за ступенем геологічного вивчення, десяткам – за ступенем техніко-економічного вивчення та сотням – за промисловим значенням.

До економіко-геологічних показників вугілля належать показники його запасів, ціни, собівартості, кондицій, від яких залежить подальше використання цього виду корисної копалини (для продаж; як цінна сировина для хімічної та металургійної промисловості; відходи видобутку і переробки використовуються у виробництві будматеріалів, металу, вог-

нетривкої сировини, глинозему, абразивів). Наприклад, до конкретних економіко-геологічних належать такі показники кам'яного вугілля: балансові запаси вугілля (тис. т), промислові запаси вугілля (тис. т), у тому числі, по категоріях (A+B), (A+B+C1), (C2), собівартість 1 т рядового вугілля (грн.), ціна реалізації 1 т рядового вугілля (грн.) та ін.

Кондиціями для підрахунку запасів вугілля (горючих сланців) додатково до відзначених у «Положенні про порядок розробки та обґрунтування кондицій на мінеральну сировину для підрахунку запасів твердих корисних копалин у надрах», затвердженому наказом ДКЗ України №300 від 07.12.2005 [6], встановлюються такі показники:

- мінімальна потужність пластів вугілля (горючих сланців) у пласто-перетині, що визначається як сума потужностей вугільних пачок, внутрішньопластових породних прошарків та вуглистих порід, що залягають безпосередньо в покривлі або підшві пласта і неминуче залучаються до видобутку;
- мінімальна потужність внутрішньопластових породних прошарків, що в зонах розщеплення розділяють пласт на об'єкти самостійної розробки;
- максимальна зольність вугілля по пластоперетину з урахуванням засмічення породами внутрішньопластових, покривних та підшовних вуглистих прошарків та неминуче залучаються до видобутку;
- мінімальна довжина не порушеного виїмкового стовпа;
- граничне співвідношення потужностей розкривних порід і корисної копалини.

Ці показники нами розглядаються як економіко-геологічні, оскільки відображають корисні копалини у надрах як об'єкти подальших виробничих процесів (геологічного вивчення, дорозвідки, видобування).

Розвідка й освоєння вугленосних басейнів і родовищ здійснюються послідовно окремими частинами (ділянками) із запасами вугілля, що забезпечують роботу гірничодобувного підприємства в обґрунтованих геологічними особливостями й техніко-економічними розрахунками межах.

Наприклад, у чорній, у кольоровій металургії та інших галузях, пов'язаних з отриманням корисної речовини із сировини, використовуються коефіцієнти вилучення продукту з вихідної сировини ($K_{\text{вил}}$), які розраховуються як відношення ваги (обсягу) запланованого або фактично видобутого продукту ($V_{\text{вид}}$) до ваги або об'єму цього продукту, що міститься у вихідній речовині ($V_{\text{вих}}$):

$$K_{\text{вил}} = V_{\text{вид}} : V_{\text{вих}} * 100\%.$$

Крім економіко-геологічних нами виділяються факторні натуральні показники (як їх пропонуються називати), тобто показники, від яких залежать економічні. До таких належать, наприклад, калорійність кам'яного вугілля, зольність видобутого вугілля (%). Він них залежить ціна кам'яного вугілля як товару.

Висновки

Геологічне вивчення надр обмежено можна розглядати, що поєднано охоплює базові складники: 1) природний (корисні копалини та їх середовище – родовище, наземна поверхня та інші, тобто як об'єкти, що вивчається); 2) діяльність фахівців (з застосуванням певних засобів чи без них); 3) виробничі процеси (буріння, розкопки тощо); 4) науково-дослідний; 5) інформаційні процеси (складання геологічних карт, звітів, рекомендацій).

Таким чином, ГВН у цілому і по конкретних напрямках діяльності геологічних підприємств можна розглядати, що охоплює: натуральні об'єкти чи процеси (1) та вартісне їх відображення (2). Але природна складова повністю належить до геології. Її логічно називати первинною. На виробничих процесах, поєднаних з дослідженнями у ГВН, фахівці створюють інформаційну продукцію, що відображує геологічні об'єкти і процеси, тобто є вторинною. Тому ГВН слід розглядати як двоєдиний процес: геолого-економічний. А цю діяльність у цілому доцільно об'єднати в наукову геологічну галузь – економічну геологію. Дана галузь вивчає геологічні об'єкти і процеси за потребами, перш за все економічними. Результати досліджень розподіляються за видами і відповідно потребами в них. Тому ЕГ пропонується відносити за первинною складовою до геологічних наук.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.96. – К.: Велес. – 2006. – 48 с.
2. Гуреев М.М. Геолого-економічна оцінка залізорудної бази Українського щита для прямого відновлення заліза: Дис... канд. наук: 04.00.19. – 2008.
3. Федоренко В.Г., Ніколенко Ю.М., Діденко О.М. та ін. Основи економічної теорії: Підручник / За наук. ред. проф. Федоренко В.Г. – К.: Алерта, 2005. – 511 с.
4. Регіональні матеріально-ресурсні баланси: рекомендації по складанню базових балансів / В.С. Дубовик, О.М. Нижник, Б.З. Піри-

ашвілі, Б.П. Чиркін. – К., 2005. – 80 с. – (Преп. / НАН України. Рада по вивченню продуктивних сил України).

5. Федоришин Ю.І., Яковенко М.Б., Фесенко О.В., Тріска Н. Т. Глибинна будова земної кори Українського щита як основа для прогнозно-металогенічних досліджень // 36. наукових праць УкрДГРІ. – К.: УкрДГРІ, 2009. – №1–2. – С. 18–33.

6. Малюк Б.І., Бобров О.Б., Красножон М.Д. Надрокористування у країнах Європи і Америки: Довідкове видання. – К.: Географіка, 2003. – 197 с.

7. Основи економічної геології: Навч. посіб. для студ. геол. спец. вищ. закл. освіти / М.М. Коржнев, В.А. Михайлов, В.С. Міщенко та ін. – К.: «Логос», 2006. – 223 с.: іл. – Бібліогр.: С. 218–222.

8. Сучасний тлумачний словник української мови: 50 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х.: ВД «ШКОЛА», 2006. – 832 с.

9. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 33 «Витрати на розвідку запасів корисних копалин»: Наказ Міністерства фінансів України від 26.08.2008 №1090. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12.09.2008 за №844/15535.

10. Про виконання комплексної програми наукових досліджень НАН України «Мінеральні ресурси України та їх видобування»: постанова Президії Національної академії наук України від 30.03.2007 №91.

11. Реструктуризація мінерально-сировинної бази України та її інформаційне забезпечення / С.О. Довгий, В.М. Шестопапов, М.М. Коржнев та ін. – К.: Наукова думка, 2007. – 347 с.

12. Рудько Г.І., Литвинюк С.Ф., Ловінюков В.І. Геолого-економічна оцінка вугільних родовищ України. Мінеральні ресурси України. – 2012, №2. – С. 23–28.

*І.В. ДЕМ'ЯНЕНКО,
к.е.н., доцент кафедри фінансів, Національний університет харчових технологій,
О.В. ЛИСЕНКО,
магістр кафедри фінансів, Національний університет харчових технологій*

Особенности дивидендной политики предприятий на рынках капиталов, что развиваются

У статті проведено дослідження особливостей дивидендної політики підприємств на ринках капіталів, що розвиваються, зроблено аналіз ринку акцій, який займає важливе місце на ринках капіталів, проведено аналіз дивидендної політики підприємств в Україні, зокрема підприємств харчової промисловості, та проведено загальний аналіз дивидендної політики на прикладі публічного акціонерного товариства «Оболонь».

Ключові слова: дивіденди, дивідендна політика, прибуток, акція, політика стабільного рівня дивідендів.

*І.В. ДЕМ'ЯНЕНКО,
к.э.н., доцент кафедры финансов, Национальный университет пищевых технологий,
О.В. ЛЫСЕНКО,
магистр кафедры финансов, Национальный университет пищевых технологий*

Особенности дивидендной политики предприятий на развивающихся рынках капиталов

В статье проведено исследование особенностей дивидендной политики предприятий на развивающихся рынках капиталов, осуществлен анализ рынка акций, занимающий важное место на рынках капиталов, проведен анализ дивидендной политики предприятий в Украине, в частности предприятий пищевой промышленности, и проведен общий анализ дивидендной политики на примере публичного акционерного общества «Оболонь».

Ключевые слова: дивиденды, дивидендная политика, прибыль, акция, политика стабильного уровня дивидендов.

*I.V. DEMYANENKO,
Ph.D., associate professor of finance, National University of Food Technologies,
O.V. LYSENKO,
master of Finance Department, National University of Food Technologies*

Features dividend policy of companies on developing capital markets

The paper studied the characteristics of dividend policy on capital markets businesses developing the analysis of market